

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԿԱՆ ՀԱՏՎԱԾԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ

Լիանա Ազատյան

ԱԳՐՈՏՈՒՐԻԶՄԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ ԽԹԱՆՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ¹

Արդի տնտեսության պայմաններում ծառայությունների ոլորտը բազմաթիվ երկրների համար դարձել է տնտեսությունների գերակա ճյուղերից մեկը: Զբոսաշրջությունը նույնպես համարվում է բարձր եկամտաբեր, զարգացող կարևորագույն ճյուղ, որի դերը տարեցտարի մեծանում է, և նկատելի է նրա ազդեցության աճը երկրների տնտեսությունների վրա:

Զբոսաշրջությունը համարվում է Հայաստանի տնտեսության գերակա ճյուղերից, և որպես բազմադարյա պատմություն և հարուստ մշակույթ ունեցող երկիր՝ Հայաստանը զգալի հաջողություններ է գրանցել զբոսաշրջային այցելությունների տեսանկյունից: Մեր երկիր ժամանած զբոսաշրջիկների թիվը, 2016թ.-ի տվյալներով, վաղուց հատել է 1 մլն-ի սահմանը: Մեկ զբոսաշրջիկը Հայաստանում անց է կացնում միջինը 17 օր և ծախսում է միջինը 367 հազ դրամ: Զբոսաշրջիկների ամենամեծ հոսքը դեպի Հայաստան լինում է Ռուսաստանից՝ 21,7%, Իրանից՝ 17% և ԱՄՆ-ից՝ 9,6%: Քիչ չեն զբոսաշրջիկները նաև Գերմանիայից՝ 6,3%, Ֆրանսիայից՝ 5,3% և Իտալիայից՝ 3,1%: Առաջին տասնյակում են նաև Վրաստանը՝ 3,3%, Մեծ Բրիտանիան՝ 3,1%, Ուկրաինան՝ 2,3% և Կանադան՝ 2,1%:²

Զբոսաշրջությունը Հայաստանում 2018 թ. ընթացքում 2017 թ. համեմատ աճել է 10,5%-ով, ընդ որում՝ միայն 2018 թ. չորրորդ եռամսյակում Հայաստան այցելությունների թիվը կազմել է 376 573, որը նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի համեմատ ավելի է շուրջ 16,8%-ով: ³

Երկար ժամանակ Հայաստանը հայտնի է եղել մշակութային և պատմական տուրիզմի տեսակներով, սակայն այժմ շեշտադրում է արվում նաև արկածային, գյուղական և էթնոտուրիզմին:

Ագրոզբոսաշրջությունը իրենից ներկայացնում է հանգիստ գյուղական շրջանում: Զբոսաշրջիկները որոշ ժամանակ վարում են գյուղական կենսաձև,

¹ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության գործունեության հիմնարար ուղենիշներ: 5.10 Գյուղատնտեսություն-նպաստել գյուղական համայնքներում ոչ գյուղատնտեսական գործունեության ընդլայնմանը և ագրոտուրիզմի զարգացմանը, էջ 51:

² WWW.ampop.am, 2016թ. Տնտեսություն, տուրիզմը Հայաստանի տնտեսությունում:

³ ԶԵԿՈՒՅՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 1-Ի N 581-Ա ՈՐՈՇՄԱՄԲ ՀԱՎԱՆՈՒՅԱՆ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻ ԵՎ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ, Հավելված ՀՀ Կառավարության 2019թ. փետրվարի 28-ի N141-Ա, որոշման ծրագիր, <http://www.gov.am/files/docs/3188.pdf>, էջ 28:

ծանոթանում են տեղի մշակույթին և ավանդույթներին, մասնակցում են գյուղատնտեսական աշխատանքներին, և գյուղական կենցաղին հաղորդակցվելու լավագույն հնարավորություններ է ստեղծվում:

Գյուղատնտեսական զբոսաշրջության զարգացումը գյուղում կյանքի բարելավման, սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացման և մշակութային կյանքի աշխուժացման խթան է: Վերջին տարիներին ՀՀ կառավարության կողմից իրականացվող ծրագրերը հնարավորություն են տալիս ագրոզբոսաշրջությանը Հայաստանի տնտեսության առաջատար ոլորտներից մեկը դառնալու համար:

Հաշվի առնելով ագրոզբոսաշրջության կարևորությունը՝ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարությունը դեռևս 2009թ.-ից այն դասել է ոլորտի կարևորագույն ուղղությունների շարքը և առաջարկել է ՄԱԿ-ի Պարենի և գյուղատնտեսության կազմակերպությանը ծրագրային առաջարկությունների շարքում ներառել նաև այս հարցը:

Հայաստանն ունի աշխարհագրական բարենպաստ դիրք, գեղատեսիլ բնություն, պատմամշակութային հուշարձաններ, հարուստ բուսական աշխարհ, ավանդական հյուրասիրություն և խոհանոց, որոնք կարևոր գործոններ են տուրիզմի զարգացման համար: Ի տարբերություն տուրիզմի մյուս տեսակներին՝ ագրոտուրիզմը համեմատաբար մատչելի է, ինչն այն ավելի գրավիչ է դարձնում զբոսաշրջիկների համար, և նրանք հաճախ ցանկություն են հայտնում այցելել Հայաստանի գյուղական համայնքները: Մեր ժողովրդին բնորոշ են բարեհամբույր վերաբերմունքը և հյուրասիրությունը, որոնք նույնպես կարևոր պայման են զբոսաշրջիկին գրավելու առումով:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հայաստանի պատմամշակութային կոթողները սփռված են երկրի ամբողջ տարածքում և հիմնականում գտնվում են մարզերում, ապա զբոսաշրջիկներին կարելի է առաջարկել համատեղել պատմամշակութային տուրիզմը և ագրոտուրիզմը:

Այս ոլորտի զարգացումը կնպաստի մարզերի համաչափ զարգացմանը, նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը և գյուղերի սոցիալական խնդիրների լուծմանը: Այն յուրաքանչյուր գյուղացու հնարավորություն է տալիս իր տնտեսությունը զարգացնելու, ընդլայնելու և ավելի բազմազան դարձնելու համար: Ոլորտի զարգացումը մեծ ներդրումներ չի պահանջում և որպես ներդրող հիմնականում կարող է հանդես գալիս տվյալ բնակավայրի համեմատաբար ունևոր խավը: Նրանք իրենց բիզնեսի զարգացմանը զուգընթաց այս գործընթացում կարող են ներգրավել նաև տվյալ գյուղի մյուս բնակիչներին: Օրինակ՝ կարող են, իրենց խոհանոցում զբոսաշրջիկների համար սնունդ պատրաստելու նպատակով, նրանցից գյուղմթերք գնել, որը կնպաստի նաև համագյուղացիների տնտեսության զարգացմանը:

Ագրոտուրիզմը իրենից ներկայացնում է ակտիվ հանգիստ, որի ընթացքում զբոսաշրջիկները ծանոթանում են գյուղական տարածքներին, տարածաշրջանի մշակույթին, խոհանոցին, ապրելակերպին և ավանդույթներին: Նրանք հնարավորություն են ստանում ծանոթանալու գյուղատնտեսական մթերքների արտա-

դրությանը, օգտվում են առողջ սննդամթերքից և ունենում են ոչ սովորական ժամանցի հնարավորություններ:

Ագրոտուրիզմի զարգացմանը նպաստում է նաև այն գործոնը, որ քաղաքային բնակչությունն ունի առողջ ապրելակերպի համար բնական միջավայրից և էկոլոգիապես մաքուր սննդամթերքից օգտվելու անհարժեշտություն: Այստեղ կա նաև գյուղից քաղաք տեղափոխված բնակչության կարոտախտի գործոնը:

Վերջին տարիներին զբոսաշրջային ոլորտում ենթակառուցվածքների զարգացումը, մարզերում հյուրանոցային տնտեսությունների կառուցումը, ավտոմայրուղիների բարեկարգումը, ճոպանուղիների գործարկումը նախադրյալներ ստեղծեցին Հայաստանը որպես զբոսաշրջային երկիր դիտարկելու տեսանկյունից: Հաշվի առնելով հատկապես ճոպանուղիների կառուցման, որոշների նորոգման և վերագործարկման հանգամանքը՝ ձմեռային տուրիզմը նախընտրող հատկապես դահուկային սպորտի սիրահար զբոսաշրջիկներին կարելի է առաջարկել նաև այցելել տվյալ տարածաշրջանի գյուղական համայնքներ և ծանոթանալ պատմամշակութային կոթողներին, գյուղաբնակների կենցաղին, ավանդույթներին և խոհանոցին, որն, ինչ խոսք, նաև կնպաստի այդ տարածաշրջանների զարգացմանը:

Ձմեռային զբոսաշրջությունը նախընտրողների համար Հայաստանը շատ հարմար երկիր է: Տուրերը կազմակերպվում են դեպի ամենագեղեցիկ լեռնային շրջաններ՝ Եղեգիս, Թեղենիս, Հատիս, Ծաղկունյաց լեռներ և Դիլիջան ազգային պարկ, Ծաղկաձոր, Ջերմուկ ու Ենոքավան: 2017 թվականին Աշոցքում առաջին անգամ դահուկային վազքի երկօրյա փառատոն անցկացվեց: Սա նշանակում է, որ ագրոտուրիզմը կարելի է կազմակերպել ամբողջ տարվա ընթացքում՝ անկախ եղանակային պայմաններից:

Մշակութային, էկո և ագրոտուրիզմի համակցությունը վերածվում է զբոսաշրջային հետաքրքիր արդյունքի: Տուրիստական գործակալություններից մի քանիսն աշխատում են զբոսաշրջության այդպիսի փաթեթների տրամադրման ուղղությամբ, քանի որ դրա պահանջարկը մեծ է և փոխշահավետ:

ՀՀ-ում այժմ գործում են ագրոտուրիզմում ներգրավված ավելի քան 200 հյուրանոցային տնտեսություն: Բացի հյուրանոցներից մեր երկրում զարգանում է նաև զբոսաշրջային տների ցանցի ձևավորումը: Հյուրանոցների և հյուրատների ստեղծումը նպաստում է տեղի բնակչության աշխատատեղերի ավելացմանը՝ ոչ գյուղատնտեսության զբաղվածության ավելացման առումով:

2013թ-ին Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ազգային կենտրոնը (ՓՄՁ ՁԱԿ) քայլեր է ձեռնարկել Հայաստանում հյուրատների զարգացման (B&B) ուղղությամբ: Կենտրոնի մասնագետները ընտրել են երեք թիրախային վայր՝ Վայոց ձորի՝ Արենի, Աղավնաձոր համայնքները, Տավուշի մարզի Իջևան քաղաքը և Լոռու մարզի Սանահին, Օձուն, Դսեղ և Հաղպատ համայնքները: Այդ մարզերում կազմակերպվել են հնգօրյա դասընթացներ, որոնց մասնակցել են 28 հյուրատների ներկայացուցիչներ:

Օրինակ՝ Լոռու մարզի Դսեղ գյուղում կա մի հյուրատուն, որի հիմնադիրը տեղի բնակիչ է: Այն հիմնվել է 2006թ.-ին և տարեցտարի ավելանում է

հյուրնկալվող զբոսաշրջիկների քանակը: Սակայն ինչպես նշում է հյուրատան տերը, այստեղ էլ անհրաժեշտ են ներդրումներ՝ բակը ընդլայնելու, ջրավազան կառուցելու, էքսկուրսիաներ կազմակերպելու նպատակով միկրոավտոբուս ձեռք բերելու համար: Իհարկե, ցանկալի կլիներ՝ այս ոլորտում լինել պետական աջակցություն, օրինակ՝ գրանտներ տրամադրելու տեսքով, քանի որ այսպիսի մարդիկ ստեղծում են աշխատատեղ ոչ միայն իրենց և իրենց ընտանիքի անդամների, այլ, հատկապես տուրիզմի ակտիվ սեգմենտին, նաև համագյուղացիների համար:

Ագրոտուրիզմը հնարավորություն է տալիս գյուղաբնակներին, օգտվելով իրենց բնակավայրի ռեսուրսներից, լինել ինքնագրաված և իրենց ստեղծած բարիքները իրացնել, կլինի դա թարմ գյուղմթերք, պահածոներ և նույնիսկ ձեռքի արհեստագործական աշխատանք:

Գյուղական համայնքներում տուրիզմի զարգացմանը նպաստում են նաև տարբեր ուղղվածությամբ փառատոները, օրինակ՝ Արենիում գինու, Սարդարապատում տոլմայի, Ախթալայում խորովածի և այլն:

Վայոց ձորն իր բնական և պատմական ժառանգությամբ, մեծաքանակ քարանձավներով, ջրվեժներով, վանքերով, ամրոցներով և հին կամուրջներով Հայաստանի ամենահարուստ մարզերից մեկն է, որտեղ առկա են զբոսաշրջության, ձիարշավի, լեռնային հեծանվավազքի, քարանձավների այցելության, վրանային ճամբարների պայմաններ և հնարավորություններ: Այս ամենը հիմնալի երաշխիք է՝ մարզում զբոսաշրջության զարգացման և ընդլայնման համար: Նշենք, որ «Միլենիում» կրթական հետազոտական ասոցիացիան (Երևան) և «Կայուն զարգացման հիմնադրամը» (Լեհաստան) Վայոց ձորի Եղեգնաձորի տարածաշրջանում իրականացնում են «Տուրիզմը՝ որպես տարածաշրջանի զարգացման հնարավորություն» ծրագիրը, որը ֆինանսավորվում է Լեհաստանի արտաքին գործերի նախարարության կողմից: Դրա իրականացման առաջին փուլում ուսումնական այց է կազմակերպվել Լեհաստան, որի ընթացքում Հայաստանից մեկնած մասնագետներն ու շահագրգիռ անձինք փորձի փոխանակման և ագրոզբոսաշրջության զարգացման հեռանկարային ուղիներին ծանոթանալու հնարավորություն են ստացել:¹

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ զբոսաշրջային ենթակառուցվածքների մեծ մասը կենտրոնացված են մայրաքաղաքում, ինչը չի կարող նպաստել մարզերում ոլորտի զարգացմանը և եկամուտների համաչափ բաշխմանը: Օրինակ՝ հյուրանոցների մեծ մասը, որ ունի բազմաթիվ հնարավորություններ՝ զբոսաշրջիկների պահանջների բավարարման համար, գտնվում է մայրաքաղաքում: Բանկային քարտերի սպասարկումը նույնպես իրականացվում է Երևանում, իսկ մարզերում հիմնականում դրա հնարավորությունը կա մարզկենտրոններում:

Այս մասին նշվում է զբոսաշրջության մրցունակության զեկույցում, որտեղ

¹ Սուվարյան Յու., Շահնազարյան Ն. և այլք, Զբոսաշրջության մրցունակությունը և զարգացման ուղիությունները ՀՀ-ում 2012-2013թթ. ԵՊՏՀ, «Տնտեսագետ», Երևան, 2014թ. էջ 106-107:

տուրիզմի ծառայությունների ենթակառուցվածքների ոլորտում Հայաստանը 140 երկրների շարքում զբաղեցրել է 74-րդ հորիզոնականը: Ինչ վերաբերում է ավտոճանապարհներին, ապա կարող ենք ասել, որ վերջին տարիներին զգալի ներդրումներ են կատարվել այս ուղղությամբ, կառուցվել են նոր ճանապարհներ և վերանորոգվել են հները, սակայն մրցունակության տեսանկյունից, վերգետնյա տրանսպորտի ենթակառուցվածքով Հայաստանը 60-րդ, ճանապարհների որակի առումով՝ 80-րդ, իսկ համացանցի հասանելիությամբ՝ 68-րդ տեղում է:¹

Հայաստանը ընդգրկված է ագրոտուրիզմի ոլորտում ծառայությունների որակական չափանիշների բարելավման, միասնական չափորոշիչների մշակման CerTour համակարգում: Այստեղ ընդգրկված են մի շարք այլ երկրներ, և այն կիրառվում է Եվրոպայում: Այս ծրագրի նպատակն է խթանել ագրոտուրիզմը՝ միասնական չափորոշիչների և հավաստագրման գործընթացի ներդրմամբ:

CerTour ծրագիրը ներառում է նաև մարդկային կարողությունների զարգացման չափանիշներ, որին համապատասխանելու համար գյուղացիական տնտեսությունների հետ անց են կացվում դասընթացներ կարողությունների զարգացման առումով:

«Ինտեգրված գյուղական զբոսաշրջության զարգացում» IRTD ծրագրի շրջանակներում Հայաստանի տարածաշրջանում ուսումնասիրվել են 920 գյուղեր, կազմվել է յուրաքանչյուրի համար անձնագիր, որտեղ ներառված են տվյալներ գյուղի բնակչության, բնության, պատմամշակութային կոթողների և այլնի մասին: Այս կազմակերպության միջնորդությամբ ցուցաբերվել է աջակցություն, և կատարվել են ներդրումներ մի շարք գյուղացիական տնտեսություններում՝ ստեղծելով ագրոզբոսաշրջության զարգացման համար նպաստավոր պայմաններ: Ծրագրի շրջանակներում Իջևանում, Գավառում, Վայոց ձորում և Գյումրիում ստեղծվել են հետազոտական կենտրոններ:

Բերենք մի քանի օրինակներ, որտեղ IRTD ծրագրի շրջանակներում կատարվել են ներդրումներ Իջևանի Աչաջուր համայնքում՝ «Դավթյանների գինու բակ» հյուրատունը, որտեղ կան խաղողի այգիներ, և զբոսաշրջիկին առաջարկվում է սպիտակ գինու համտես: Հյուրատնից ոչ շատ հեռու է գտնվում Մակարավանքը: Վայոց ձորի տարածաշրջանի Արենի համայնքում է գտնվում «Ստեփանյանների գինու մառան»-ը, որտեղ առաջարկում են Արենի տեսակի գինու համտես: IRTD ծրագիրը «Gastro yard» - ի շրջանակներում, որն առաջարկում է օգտվել տվյալ տարածաշրջանի խոհանոցից, Արագածոտնի Տեղեր համայնքում զբոսաշրջիկներին առաջարկում է, խոհանոցին ծանոթանալուց բացի, զբաղվել նաև կավագործությամբ և սեփական ձեռքերով որևէ բան պատրաստել: Արշալույս համայնքում գործում է «Khachatur Art School»-ը, որտեղ կա մառան, կատարվում է գինու հյուրասիրություն, բացի դրանից պատրաստում են նաև երաժշտական գործիքներ և նվագում են: Այստեղ գտնվող Բյուրական համայնքում գործում է «Handmade Paper Art Galeri»-ը, որտեղ զբո-

¹ Jennifer Blanke and Thea Chiesa. „The Travel and Tourism Competitiveness Report 2013: Reducing Barriers to Economic Growth and Job Growth”, World Economic Forum (WEF), Geneva, 2017, p. 101.

սաշրջիկներին ցույց են տալիս թուղթ ստանալու արվեստը. զբոսաշրջիկները կարող են ոչ միայն մասնակցել այդ պրոցեսին, այլ հետո կարող են նկարել այդ թղթերի վրա կամ հատուկ սարքերով թղթերի վրա դաջվածքներ կատարել:

«Ինտեգրված գյուղական զբոսաշրջության զարգացում» IRTD ծրագրի շրջանակներում նախատեսվում է իրականացնել նոր՝ «Start me up» ծրագիրը, որի նպատակն է ագրոտուրիզմը զարգացնել նաև այն գյուղերում, որտեղ տուրիզմն ընդհանրապես բացակայում է: ¹

Հայաստանում ագրոտուրիզմի զարգացման ընթացքում ծագած խնդիրների լուծման, ենթակառուցվածքների զարգացման, կառավարման արդիական համակարգի ներդրման հարցում կարևորվում է միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը: Ինչպես վկայում է միջազգային փորձը, այս ոլորտի զարգացումը հիմնականում կախված է պետության կողմից վարվող զբոսաշրջային քաղաքականության արդյունավետությունից:

Այն երկրներում, որտեղ զբոսաշրջության ոլորտը գտնվում է զարգացման բարձր մակարդակի վրա, և գործող կազմակերպությունները մրցունակ են, հիմնախնդիրները լուծվում են ինքնուրույն: Այսպիսի երկրներում առկա են զբոսաշրջության զարգացած ենթակառուցվածքներ, ապահովագրական, ծառայությունների մատուցման և անվտանգության ապահովման զարգացած համակարգ: Այդպիսի երկիր է համարվում ԱՄՆ-ն:

Որոշ երկրներում կան զբոսաշրջության տեսչություններ, որոնք ունեն լայն լիազորություններ և անհրաժեշտ ֆինանսական ռեսուրսներ: Սրանք հիմնականում զարգացող և անցումային շրջանում գտնվող երկրներն են, որտեղ զբոսաշրջային ենթակառուցվածքները զարգացնելու համար անհրաժեշտ են մեծածավալ ֆինանսական միջոցներ: Դրանք են Եգիպտոսը, Հունաստանը և այլն: Երկրների մեկ այլ խմբում զբոսաշրջության պետական կարգավորման գործառույթն իրականացվում է բազմաֆունկցիոնալ գերատեսչությունների կողմից (Իսպանիայում՝ զբոսաշրջային քաղաքականության հիմնախնդիրներով զբաղվում է էկոնոմիկայի նախարարությունը, Ֆրանսիայում՝ տնտեսական քաղաքականության նախարարությունը, Իտալիայում՝ արտադրական գործառույթների նախարարությունը):² Այս մոդելը կիրառվում է Հայաստանում:

Զբոսաշրջիկները հիմնականում ցանկություն են հայտնում այցելել պատմամշակութային կոթողներով հարուստ, յուրօրինակ բնություն և գեղեցիկ ճարտարապետություն ունեցող զարգացած երկրներ: Աշխարհում գրանցված զբոսաշրջիկների 90%-ից ավելին բաժին է ընկնում ԱՄՆ-ին և Եվրոպային: Օտարերկրյա զբոսաշրջիկների այցելությունների 75%-ը և դրանից ստացվող արտարժույթի մուտքերի 82%-ը բաժին է ընկնում 12 երկրների: Դրանք են՝ ԱՄՆ-ը,

¹ «Ինտեգրված գյուղական զբոսաշրջության զարգացում» IRTD ծրագրի թիմակիցների հանդիպումը ՀՀ տուրօպերատորների հետ: ՄԱԿ-ի հայաստանյան գրասենյակ, 2019թ., մարտի 27:

² Темный Ю.В., Темная Л.Р., Экономика туризма, М. Финансы и статистика, ИНФРА-М, 2010. с. 17-18.

Գերմանիան, Ֆրանսիան, Անգլիան, Հոլանդիան, Բելգիան, Իտալիան, Շվեյցարիան, Շվեդիան, Դանիան, Ավստրիան, Իսպանիան և Ճապոնիան:¹

Այժմ ներկայացնենք զբոսաշրջության զարգացմանն ուղղված միջոցառումները մի շարք զարգացած երկրներում:

Այս ոլորտում Ֆրանսիան համարվում է առաջատարներից մեկը, և այս երկիրը ներկայացնում է La Franse ասոցիացիան, որը գործում է 1987թ-ից: Ասոցիացիայի ֆինանսավորման 60%-ը կատարվում է պետական բյուջեից: Երկրում զբոսաշրջության կարգավորման, ներդրումների կառավարման, միջազգային հարաբերությունների և գործարարության հարցերով զբաղվում են տրանսպորտի և հասարակական աշխատանքների նախարարության կազմում գործող զբոսաշրջության վարչությունը և զբոսաշրջության հարցերով պետական քարտուղարությունը:

Ֆրանսիայում ագրոտուրիզմով սկսել են զբաղվել 1960-ական թվականներից: Տարիներ շարունակ հազարավոր զբոսաշրջիկներ մեկնում են Ֆրանսիայի մարզեր՝ բնության գրկում հանգստանալու և նոր տպավորություններ ստանալու ակնկալիքով: Ֆրանսիացի ֆերմերները զբոսաշրջիկներին առաջարկում են՝

- մասնակցել պանրի և գինու պատրասման գործընթացին,
- կերակրել անասուններին,
- սնվել սեփական արտադրության սննդամթերքով,
- զբաղվել ձկնորսությամբ, հավաքել սունկ և հատապտուղներ,
- մասնակցել տեղաբնակների կենցաղին:

Իտալիայում արտադրական գործունեության նախարարության կազմում է գործում զբոսաշրջային գործունեության դեպարտամենտը, որն իրականացնում է տեղեկատվագովազդային, մարքեթինգային գործունեություն:

Իտալիայում գյուղաբնակները իրենց տները և ֆերմաները վերաճեցնում են՝ դրանք դարձնելով առավել հարմարավետ զբոսաշրջիկների համար: 20-րդ դարի 70-ական թվականներին ստեղծվեցին տնտեսություններ, որոնք, բացի գինու և ձիթապտղի յուղի արտադրությունից, զբաղվում էին նաև տների վարձույթով: 1985թ-ին ագրոտուրիզմը պաշտոնապես ընդունվեց Իտալիայում, ստանում էր պետական աջակցություն, և որոշ ծրագրերի տրվեցին հատուկ գրանտներ: Երկրում ագրոտուրիզմով զբաղվելու համար ֆերմերները անցնում են 100 ժամյա հատուկ դասընթացներ: Դասընթացների ժամանակ ֆերմերները ստանում են օրենքի, կառավարման, հաշվապահական, սանիտարահիգիենիկ և այլ ստանդարտների իմացություն և այլն: Այսօր իտալական ագրոտուրիզմը արդեն ձևավորված շուկա է: Ամեն տարի մոտ երկու միլիոն մարդ գալիս է գյուղատնտեսական և գյուղատնտեսական նշանակության հողատարածքներ, ինչը զգալի շահույթ է տալիս երկրի բյուջեին:

Իսպանիայում զբոսաշրջության ոլորտի կառավարման խնդիրներով զբաղվում է առևտրի, զբոսաշրջության և փոքր բիզնեսի պետական քարտուղարու-

¹ World Travel & Tourism Council. www.Wttc.org.

թյունը, որը գործում է էկոնոմիկայի նախարարության կազմում: Ագրոտուրիզմը Իսպանիայում ներկայումս զարգանում է արագ տեմպերով, և այս տեսակի հանգստի պահանջարկը ամեն տարի աճում է ինչպես օտարազգի զբոսաշրջիկների, այնպես էլ երկրի բնակիչների շրջանում: Այսպիսի հանգստի պահանջարկի աճի հետ աճում է նաև գյուղացիական տների, վիլլաների, հյուրանոցների, ֆերմաների, ամրոցների, պալատների, մատուռների և նույնիսկ վանքերի սեփականատերերի առաջարկը: Ներկայումս նրանց սեփականատերերը միավորում են ասոցիացիաներում՝ իրենց առջև խնդիր դնելով գյուղական զբոսաշրջային վայրերի դասակարգումը՝ կախված նրանց կողմից մատուցվող ծառայությունների մակարդակից, և հետագայում վերահսկվում են դրանց համապատասխանությունը հաստատված չափանիշներին:

Գերմանիայում զբոսաշրջության ոլորտի զարգացման խնդիրներով զբաղվում են էկոնոմիկայի նախարարությունը, զբոսաշրջության ազգային կոմիտեն, զբոսաշրջության հարցերով խորհուրդը: Ագրոտուրիզմը Գերմանիայում տարեցտարի աճ է գրանցում, ինչը զարմանալի չէ: Այս երկիրն ունի գեղեցիկ լանդշաֆտներ, զարգացած գյուղատնտեսություն, կանոնավոր կազմակերպվող տոնավաճառներ, փառատոներ և ազգային տոներ: Ինչպես գիտենք, գերմանացիները գնահատում են կարգ ու կանոնը, ուստի գյուղի բնակիչներին հյուրընկալող համակարգը մտածված է ամենայն մանրամասնությամբ: Նրանք գնահատում են ոչ միայն բնակարանի վիճակը, այլև սննդի որակը և հանգստի «հետաքրքիր» կազմակերպումը: Զբոսաշրջիկները կարող են ոչ միայն բնակվել հյուրատներում, այլ ցանկության դեպքում մասնակցել գյուղատնտեսական աշխատանքներին: Այստեղ մեծ ուշադրություն են դարձնում զբոսաշրջիկի սննդային և հիգիենիկ անվտանգությանը, օրինակ՝ ֆերմերը իրավունք չունի զբոսաշրջիկին վաճառել իր կովի կաթը:

Գյուղական զբոսաշրջության ոլորտում կա գործունեության երկու տեսակ՝ դուստր և ձեռնարկատիրական, ինչն էլ պայմանավորում է նրանց հարկման չափը: Տեղակայման համար մինչև 8 տեղ տրամադրող ֆերմայի գործունեությունը համարվում է դուստր ձեռնարկություն, իսկ ավելի քան 8 տեղ զբաղեցնողը՝ ձեռնարկատիրական: Գյուղացիական զբոսաշրջության փորձագետները համարում են, որ Գերմանիայում գյուղացիների մոտ կեսը զբաղվում է զբոսաշրջիկների հյուրընկալմամբ՝ որպես փոքր կոմունալ տնտեսություն, և այդ միջոցով ունեն լրացուցիչ դրամական մուտքեր, իսկ սեփականատերերի մեկ այլ հատվածի համար սա իրական բիզնես գործունեություն է:

Հունաստանը զբոսաշրջային առաջատար երկրներից մեկն է, որտեղ կարևորագույն քայլը Համահունական զբոսաշրջային պալատի ստեղծումն էր: Այն աջակցում է հայրենական արտադրությանը, փոքր և միջին բիզնեսին: Հունաստան ժամանող զբոսաշրջիկներին հետաքրքրում են ոչ միայն պատմամշակութային կոթողները, այլ նաև ագրոտուրիզմը՝ առաջարկելով զբաղվել ակտիվ տուրիզմով, ձկնորսությամբ, որսորդությամբ, կազմակերպվում են սպորտային միջոցառումներ, ինչպես նաև փառատոներ, տոնավաճառներ:

Ստորև աղյուսակում բերված են մի շարք տվյալներ եվրոպական երկրներում զբոսաշրջության վերաբերյալ:

Աղյուսակ

Եվրոպական որոշ երկրների զբոսաշրջության 2017թ. մի շարք ցուցանիշներ¹

Երկրներ	Ժամանած զբոսաշրջիկների քանակը, մլն. մարդ	Զբոսաշրջային մուտքերը, մլրդ. ԱՄՆ դոլար
Ֆրանսիա	86,9	69,894
Իտալիա	58,3	44,548
Իսպանիա	81,8	68,437
Գերմանիա	37,5	56,173
Հունաստան	27,2	18,820

Համեմատության համար նշենք, որ ըստ Knoem-ի տվյալների 2017 թ. Հայաստան ժամանողների թիվը կազմել է 1,5 մլն, իսկ զբոսաշրջային մուտքերը կազմել են 1140 մլն ԱՄՆ դոլար:

Հայաստան ժամանող զբոսաշրջիկների մեծ մասը հիմնականում նախընտրում է իր հանգիստը կազմակերպել Երևանում, լավագույն դեպքում՝ մեկ օրով մեկնել որևէ մարզ և վերադառնալ: Նրանց դեպի մարզերը ուղղորդելու նպատակով կարելի է քաղաքի հյուրանոցների սպասասարահներում տեղադրել մարզերի պատմամշակութային կոթողների, հյուրատների գովազդային բուկլետներ՝ տպագրված տարբեր լեզուներով, զբոսաշրջիկներին տրամադրելու նպատակով:

Ոլորտի զարգացմանը կնպաստի նաև գյուղական բնակավայրերում ժամանցի տարբեր վայրերի ստեղծումը:

Օրինակ՝ զբոսաշրջիկներին կարելի է առաջարկել իրենց հարսանյաց արարողությունը կազմակերպել Հայաստանում՝ հայկական ավանդույթներով:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ոլորտում կատարված յուրաքանչյուր ներդրում հիմնականում դրական արդյունք է ապահովելու և նպաստելու է երկրի ինչպես գյուղացիական, այնպես էլ ընդհանուր տնտեսության զարգացմանը:

**ԱԳՐՈՏՈՒՐԻԶՄԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ԵՎ ԽԹԱՆՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀՀ –ՈՒՄ**

Լիանա Ազատյան

Համառոտագիր: Արդի տնտեսության պայմաններում զբոսաշրջությունը համարվում է բարձր եկամտաբեր, զարգացող կարևորագույն ճյուղ: Զբոսաշրջությունը դրական ազդեցություն է ունենում տնտեսությունում ինֆրաստրուկտուրաների ձևավորման և զարգացման վրա, նպաստում է նոր աշխատատեղերի ստեղծմանը: Կարևորվում է նաև ագրոզբոսաշրջությունը, որը գյուղում

¹ Мировой атлас данных Knoem, <https://knoema.com/atlas/France/Tourism-receipts>

կյանքի բարելավման, սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացման և մշակութային կյանքի աշխուժացման խթան է: Ոլորտի զարգացման համար անհրաժեշտ են մեծածավալ ներդրումներ, պետական և մասնավոր հատվածի համագործակցություն և միմյանց աջակցելու կարողություն:

Բանալի բառեր. ագրոգրոսաշրջություն, ծառայությունների ոլորտ, ներդրումներ, ներգնա գրոսաշրջություն, գյուղական մարզերի զարգացում, ապրանքների արտադրություն, փառապոհներ

ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ АГРОТУРИЗМА И ПУТИ ПРОДВИЖЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Лиана Азатян

Резюме: В условиях современной экономики туризм считается высокодоходным, развивающимся сектором. Туризм оказывает положительное влияние на формирование и развитие инфраструктуры в экономике, способствует созданию новых рабочих мест. Важное значение придается также агротуризму, который является движущей силой для улучшения условий жизни в деревне, развития социальных инфраструктур и оживления культурной жизни. Для развития сектора требуются крупные инвестиции, сотрудничество государственного и частного секторов и способность поддерживать друг друга.

Ключевые слова: агротуризм, сфера услуг, инвестиции, въездной туризм, развитие сельских областей, производство товаров, фестивали

ISSUES OF AGROTOURISM DEVELOPMENT AND WAYS OF PROMOTION IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Liana Azatyan

Abstract: In the context of modern economy, tourism is considered to be a highly profitable, developing sector. Tourism has a positive impact on formation and development of infrastructure in the economy, contributes to creation of new jobs. Importance is also attached to agrotourism, which is a driving force for improvement of life in the village, development of social infrastructure and revitalization of cultural life. For the development of the sector large investments, cooperation of public and private sectors and the ability to support one another are required.

Keywords: agrotourism, services sector, investments, inbound tourism, rural areas development, production of goods, festivals